

POLITICA ȘCOLARĂ A SAȘILOR [1]

Ne e încă vie în memorie atitudinea compatrioților noștri sași față de proiectul de lege al lui Apponyi, la 1907, precum și atitudinea pe care o observă ei, an de an, la discuția bugetului ministerului de instrucție. În parlament combat și ei pînă la un loc proiectele și măsurile cu tendință pronunțată de maghiarizare, dar la urmă toți deputații sași încheie cu formula deputaților guvernamentali de: « declar că primesc proiectul ».

E și aceasta o dovadă de o înaltă concepție a vieții! Nu știm să existe o concepție mai utilitaristă decît aceasta a blajinilor noștri concetățeni, care n-au curaj să lupte cu demnitate pentru idealuri. Ei luptă pentru răsplata imediată, care, în împrejurări ca ale noastre, li se și acordă celor ce o cerșesc, în loc să și-o cucerească.

Ne aducem aminte cu cît cinism revoltător li s-a făgăduit la 1907 sașilor că legea lui Apponyi nu se va aplica față de ei, numai s-o voteze.

Și în adevăr, legea lui Apponyi, care în viața școlii românești a produs cele mai neînchipuite tulburări, față de sași se aplică cu o indulgență fără pereche. Cîtă vreme la noi se cere respectarea și a celei din urmă literă a acestei legi, la sași abia dacă se observă vreo deosebire între școala de pînă la 1907 și între cea de azi. Scriitorul acestor rînduri cunoaște din intuiție proprie școala săsească și se miră nu de felul cum învață sașii ungurește — căci și ei învață mai mult decît le trebuie —, ci de felul cum aplică guvernul față de noi o lege, care pentru sași nu e decît în mică măsură o piedecă în calea progresului.

[1] *Anuar pedagogic I (1913)*, Sibiu, 1912, p. 135—137.

Deși pe baza art. de lege IV din 1898 numele oficiale ale localităților sînt numele ungurești, ministrul a aprobat în anul trecut două Atlasuri geografice, compuse de profesorii Robert Csallner, Hermann Horedt și Otto Phleps, pentru școlile primare și pentru cele medii, care atlasuri pe lîngă numirile oficiale ale localităților din Ungaria poartă, în paranteză, și pe cele germane, iar pentru cele din afară de Ungaria dau numai numirile germane. Această măsură echitabilă nouă nu ne e îngăduită; noi sîntem siliți să predăm după Atlasuri pur ungureși.

Dar mai sînt și alte dovezi care ilustrează dreapta cum-pănă cu care se măsoară în țara aceasta.

În școlile primare săsești nu se ia nici pe a patra parte atîta limbă maghiară, ca în ale noastre, și cu toate acestea inspectorii sînt mulțumiți cu rezultatele sașilor, în vreme ce la noi nici cu cel mai bun învățător nu sînt mulțumiți în ce privește limba maghiară. Elevii din clasa a VI-a nu știu aproape nimic ungurește din materia pe care la noi trebuie să o știe fiecare elev de clasa a IV-a.

« Cărțile de citire » ale sașilor sînt foarte bune. Ele sînt făcute pe baza unor principii didactice sănătoase, conform cărora se asigură teren destul și pentru viața sașilor. Aceste cărți nu sînt aprobate de guvern. Ce e drept, nici nu se cere ca ele să fie aprobate, în școlile noastre însă dacă cărțile de citire românești nu sînt aprobate, inspectorul face arătare la ministru, și buclucul e gata. Într-o preparandie săsească se întrebuițează chiar și o « *Istorie a pedagogiei* » apărută în Germania, ceea ce e contra legilor școlare. Ce ar păți o preparandie de-a noastră, dacă ar preda după un manual din România?

Pe coperta cărților de școală ale sașilor numele orașului e tipărit și în nemțește, astfel: Brassó (Kronstadt). Așa ceva nouă nu ne e îngăduit; noi sîntem siliți să punem numele *numai* în ungurește.

În școlile săsești se găsesc tablouri care reprezintă bărbați « străini », ca, de exemplu Gustav Adolf, Luther, Schiller ș.a. Ce ar face un inspector ungur dacă ar găsi într-o școală de-a noastră de exemplu pe Eminescu, pe Alecsandri, pe Petru Movilă sau pe Veniamin Costachi?

În școlile săsești se întrebuintează tablouri intuitive nemțești, cu inscripții nemțești, ceea ce nouă nu ni s-ar îngădui cu nici un preț.

Noi nu-i invidiem pe sași pentru felul cum se aplică față de ei antipedagogica lege a lui Apponyi, ba mai mult chiar, ne bucurăm că ei n-au nenorocul care ne paște pe noi din cauza măsurii nedrepte cu care ni se măsoară. Revolta noastră nu e îndreptată împotriva lor, ci împotriva acelor care pentru sași sînt mumă, iar pentru noi ciumă. De la aceștia cerem noi ca să se măsoare drept tuturor cetățenilor, fără deosebire că aceștia sînt cu spinarea de cauciuc sau cu fruntea ridicată.

Altfel, cum crede acest stat că poate face educația morală și în adevăr patriotică a cetățenilor lui?

STAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ÎN COMITATUL HUNEDOAREI [1]

Arad, 26 februarie

Sub acest titlu a ieșit în zilele din urmă de sub tiparul tipografiei noastre o broșură (47 pagini, prețul 50 bani) datorită dlui dr. A. Micu, un bun cunoscător al chestiei școlare din comitatul Hunedoarei¹. Din această broșură aflăm că în comitatul Hunedoarei domnesc cele mai anticulturale stări din câte se pot închipui.

De la intrarea în vigoare a articolului de lege XXVII (« legea lui Apponyi ») în acest comitat s-au săvârșit adevărate vandalisme la adresa culturii poporului românesc care locuiește în acest comitat. În timp de 5 ani organele statului au închis 135 de școli confesionale românești, probabil în convingerea că prin aceasta servesc interesele statului. Cei doi inspec-tori regești de școale, d. Dénes Károly din Deva (slovac maghiarizat, care se numea mai demult Dostol) și d. Benkő András din Brad, au manifestat față de cultura poporului o atitudine atât de dușmănoasă, cum un străin nici n-ar putea crede. Pretutindeni unde au putut au închis școlile românești pe motiv că n-au localuri « corâspunzătoare »; pentru ca, cu puțin după aceasta, să închirieze aceleași localuri pentru școli comunale sau de stat, cum s-a întâmplat în Lăpușul Superior și Inferior, Almașul Mic, Mada, Popești, Birtin etc. În locul școlilor închise au pus în vedere ridicarea de școli comunale sau de stat, cu care locuitorii să nu mai aibă cheltuieli, dar promisiunile în acest sens s-au îndeplinit în foarte puține cazuri. Grație acțiunii barbare a acestor exponenți ai culturii și ai politicii ungurești, numărul analfabeților din comitatul Hunedoarei nu numai că nu scade, dar el crește an de an în proporții îngrijorătoare. De unde înainte de 1907

[1] *Românul*, nr. 35, anul III, 14/27 februarie 1913 (articol de fond, nesemnlat).

numărul copiilor care cercetau școala primară era între 60—70%, astăzi el a scăzut la 43%. În unele protopopiate numărul e atât de mic, încît el constituie, după cum cu dreptate afirmă dl dr. A. Micu, « cea mai mare batjocoră a civilizației secolului al XX-lea ». În protopopiatul Dobrei, de exemplu, din cele 20 de școli ortodoxe române, cîte erau la 1907, au rămas abia 8, reducîndu-se numărul copiilor care umblă la școală la 27%, iar în tractul Geoagiu din 26 de școli au rămas 7, reducîndu-se numărul elevilor la 28%. Din cele nouă protopopiate ortodoxe, cîte sînt în acest comitat, numai în două trece numărul elevilor peste 50% din cei obligați a cerceta școala (Orăștie 79% și Hațeg 55%, dar dintre aceștia din urmă numai 22% cercetează școli românești), în celelalte numărul lor e tot sub 50% (Deva 49%, Hălmagiu 33%, Hunedoara 47%, Ilia 43%, Zărând 29%).

Bilanțul activității de cinci ani a organelor statului, după cum se vede din aceste date, e o adevărată barbarie, care nu credem să-și găsească pereche în lumea întreagă. Opera renegatului Dénes Károly, care își face un titlu de glorie din crima comisă la adresa culturii și a umanității, ar trebui să trezească dezgustul tuturor acelorora pe care îi interesează moralitatea și cinstea acestei țări. Vandalismul dlor Dénes și Benkő, zugrăviți pe larg în broșura din chestiune, ar trebui să fie răsplătit de guvern prin îndepărtarea autorilor de la conducerea afacerilor școlare, pe care le-au compromis atât de mult prin atitudinea lor.

Ființa acestor doi oameni caracterizează și mai de aproape următoarele momente. D. Dénes a publicat în « Hunyadvármegyei Almanah », pe care însuși îl redactează, un lung articol intitulat « Cultura poporală în comitatul Hunedoarei în ultimii cinci ani », în care, arătînd cîte școli românești a închis (135) și cîte școli ungurești a făcut în locul lor (44), mai afirmă și aceea că « starea comitatului e înapoiată », că poporul român « nu se poate cultiva din putere proprie », că cele mai multe școli românești pe care le-a închis au fost ca niște « cotețe », că « o bună parte a preoțimii gr.-or. a ajuns la convingerea că e imposibil a mai împiedeca întărirea culturală a poporului în împrejurările noastre politice de astăzi », că românii din comitatul Hunedoarei privesc « cu simpatie ideea imperiului maghiar », că gimnaziul din Brad « nici nu poate și nici nu vrea să se acomodeze ideii de stat național

maghiar » ș.a.ș.a. ². Toate absurditățile acestea ale renegatului Dénes le combate d. dr. A. Micu (p. 34—41), opunându-i acestui tip imposibil de educator pe marele prieten al poporului I. H. Pestalozzi, care zice: « Generațiunea aceasta nu se va putea schimba și nu se va putea îndrepta, decât dacă va fi ridicată înțelepțește, prin o cultură și o conducere în consonanță cu natura ei, la destinațiunea sa cetățenească, făcînd din ea ceea ce trebuie în adevăr să fie în lumea aceasta ».

Pe dl Benkő îl caracterizează deplin cazul cu școala din Țebea, expus la pag. 43:

Dlui Benkő îi era mare spin în ochi această școală cu doi învățători, din care cauză și-a și propus s-o desființeze. Pe altă cale nu o putea face aceasta decât ridicînd în Țebea o școală de stat, pentru care a angajat bugetul țării cu cheltuieli foarte considerabile. Dl Benkő promisese guvernului că dacă-i va da mîna de ajutor va maghiariza cea mai periculoasă comună din cîte există, comună care vorbește mai elocvent poporului prin gorunul lui Horia și prin mormîntul lui Iancu. Guvernul, ademenit de asigurările atît de mult promițătoare ale organului său, s-a pus pe lucru și i-a dat dlui Benkő tot ajutorul cerut. Dar, minune, la școala de stat din Țebea nu s-au înscris, pe lîngă toată stăruința dlui Benkő, decât doi elevi [. . .]. Cercat-au organele administrative cu fel de fel de promisiuni și terorizări, în satul în care sălășluiesc cele mai sfinte rămășițe pămîntești ale eroului nostru de la 1848, nu s-a găsit nici un român care să-și trimită copiii la o școală de deznaționalizare. Ce era prin urmare de făcut? Învățătorul de stat, un ungar neaoș, a înțeles și el situația ridicolă în care era adus de a maghiariza [. . .] și de a fi expus batjocorii unui sat întreg, și și-a luat într-o bună dimineață tălpășița.

Ascultați acum raportul dlui viceșpan către comisiunea administrativă: « Școala de stat din Țebea a trebuit s-o sisteze pe un timp oarecare dl ministru din cauza greutăților provocate de agitațiile naționaliste vehemente ».

Iată un caz, cînd organele statului în frunte cu dl ministru nu sînt în stare să înfrîneze « agitația naționalistă », ci trebuie să cedeze « forței majore »! . . .

În loc ca organele guvernului să dea ajutor școlilor noastre ca să se poată întrema, pretutindeni unde au putut le-au dărîmat, denegînd ajutorul pe care legea îl puse în vedere.

În cercul dlui Benkö nici o singură școală românească n-a căpătat ajutor de la stat, în schimb șicanele au curs gîrlă, pînă la totala scîrbire a oamenilor noștri.

Cu astfel de oameni, conduși de o busolă morală ca aceasta, cum va putea înainta țara, cum se va putea desăvîrși omenimea, cum se va putea ajunge idealul creștin care e împărăția lui Dumnezeu pe pămînt?

Sau poate la aceasta nu se mai gîndește nimeni în țara aceasta?

*

Terminăm aceste rînduri cu cuvintele de încheiere din broșura dlui dr. A. Micu³.

Dacă statul vrea în adevăr să-și facă datoria sa patriotică față de noi, el va trebui să-l reducă atît pe dl. Dénes cît și pe dl Benkö, care vînează merite patriotice ieftine, la tăcere, și să dea ajutor tuturor școlilor confesionale, care existau la 1907 și care de atunci încoace s-au închis sau numai vegetează în lipsa ajutorului necesar și să dea ajutorul necesar pentru ridicarea și completarea Liceului din Brad, cum a dat ajutoare liceelor săsești din Mediaș și Brașov.

Dacă poporul ar vedea că statul îl ajută în mod loial, el s-ar îndemna la muncă serioasă pe teren cultural și sentimentele lui de stat, în care vede azi un impilator, s-ar schimba și țara aceasta ar ajunge să aibă în adevăr cetățeni patrioți, iar nu oameni scîrbiți și revoltați împotriva unei stăpîniri răuvoitoare.

Nu învinuim guvernul, fiindcă el nu știe îndeajuns ce se petrece în comitatul Hunedoarei, căci dacă ar ști, însuși ar lua măsurile necesare. Față de alte comitate, cu alți inspectori, statul se poartă loial, dovadă că izvorul răului nu e la guvern, ci la organele lui, care își interpretează datoria în mod pervers.

De aceea cerem cu toată tăria și în comitatul Hunedoarei dreptate de la guvernul țării. Dreptatea aceasta constă în înlăturarea actualilor inspectori și în ajutorarea cinstită a școlilor confesionale.

Rugăm autoritățile noastre superioare bisericești să insiste cu toată energia la guvernul țării în aceste două direcțiuni și să nu se mulțumească pînă nu se va face dreptate.

¹ Broșura, dedicată lui V. Stroescu, a apărut sub titlul *Starea învățămîntului în comitatul Hunedoarei*, Arad, 1913 și e semnată de O. Ghibu cu pseudonimul A. Micu. Primele două capitole din ea au fost publicate, sub titlul « Chestia școlară în comitatul Hunedoarei », în *Tribuna*, nr. 257, 262, 264—267 din 1911. Pentru a da o mai mare amploare întregii probleme, el o reia în articolul de fond publicat în *Românul*, nr. 35, reprodus aici.

² A fost un obiectiv politic urmărit zadarnic de aristocrația maghiară, întrucît nu a putut fi ascunsă existența naționalităților asuprite, care luptau pentru emanciparea lor națională.

³ Articolul din *Românul* e o recenzie a propriei lucrări semnate A. Micu. O. Ghibu s-a situat pe poziții principiale în polemica sa cu inspectorul școlar din Hunedoara: « Nu, d-le inspector, nu-ți sîntem dușmani. Noi sîntem dușmanii răului și ai întunerecului, pe care am voi să le biruim. Dacă, din întîmplare, D-ta ai fi aliat cu răul și cu întunerecul, atunci, da, atunci îți sîntem dușmani, și ți-o spunem verde: nici n-o să scapi de urgia noastră ! Dacă însă D-ta ești un slujbaş al adevărului, al binelui și al cinstei, în noi vei găsi destui tovarăși care să te ajute în opera D-tale bună, cinstită și dreaptă ».

O SCRISOARE [1]

Domnule redactor,

M-ați rugat să Vă scriu ceva pentru revista d-voastră « Școala » și iată-mă că Vă ascult rugămintea și vă scriu. Ce e drept, nu Vă trimit un articol, după cum mi-ați cerut, ci o simplă scrisoare. Ocupațiunile mele multe nu-mi permit de astădată să Vă dau un articol despre stările școlare de la noi, ceea ce de altfel, după părerea mea, nici nu e tocmai necesar, deoarece despre acestea am vorbit foarte pe larg în « *Anuarul pedagogic* » pe care Vi l-am trimis nu de mult și în care, cine se interesează de stările noastre, poate afla ceea ce dorește. Cu alt prilej voi sta cu cea mai mare plăcere la dispoziția d-voastră cu articole informative — și aceasta din convingerea că aceia care stăm în serviciul culturii românești avem datoria de a ne apropia cât mai tare unii de alții spre a ne putea întări reciproc tot mai mult.

E un fenomen dintre cele mai caracteristice și dintre cele mai păgubitoare în același timp, că noi, românii, fără deosebire de țara în care ne aflăm, ne cunoaștem foarte puțin. Noi călătorim puțin, ne întâlnim foarte rar și abia din când în când mai auzim câte ceva pozitiv unii de la alții. Îndeosebi între noi românii din Ardeal și din Bucovina legăturile de orice ordin sînt foarte puțin strînse. Pe teren școlar ne întâlnim de tot rar. Noi nu venim la d-voastră, d-voastră nu veniți la noi — și paguba e a noastră a tuturor. Cu cei din România d-voastră Vă mai vedeți din când în când, fie că vin ei pe la d-voastră, fie că mergeți d-voastră pe la ei — în schimb noi, deși sub aceeași stăpînire, n-avem mai nimic a face împreună. Și totuși, cât de folositoare ar fi apropierea dintre oamenii noștri de școală și dintre ai d-voastră, mai ales că în unele privințe stările de la noi au note analoage cu cele ale d-voastră! Și

[1] Școala, Cernăuți, nr. 1—2, an IV, ian.—febr. 1913, p. 6—9.

la noi, și la d-voastră sînt o mulțime de insuficiențe pe teren școlar, pe care, dacă am lucra împreună, le-am putea înlătura mai ușor, — și la noi, și la d-voastră sînt multe lucruri bune, pe care dacă le-am cunoaște reciproc, ne-am putea întări mai repede.

De o vreme încoace atît la noi cît și la d-voastră se poartă, de exemplu, o luptă sistematică împotriva celui mai mare rău de care suferă cultura românească în monarhia noastră: *împotriva bilingvismului în școală*. Ce e drept, terenul de luptă la noi e altul decît la d-voastră, dar, în principiu, lupta e identică. Noi combatem bilingvismul în școala primară, fiindcă de la 1907 încoace mai ales aici îi simțim efectele destructive, — d-voastră, care aveți o școală primară mai liberă și mai românească decît noi, ați început lupta în contra bilingvismului din școlile medii, fiindcă Vă dați seama de primejdia pe care o învovă acestea în sine pentru cultura românească. Am urmărit cu mult interes discuțiile pe această temă atît la noi cît și la d-voastră și cred că nu mă înșel cînd afirm că chestiunea bilingvismului, cu care nici principial, nici practic, nu prea își băteau mulți capul acum 4—5 ani, cu toată rezistența pe care i-o pun anumiți hibrizi, a cucerit teren larg în conștiința, dacă pînă acum nu și în faptele conducătorilor noștri culturali. Broșura dlui V. Greciuc: « *Utracvismul, sau două limbi de predare în liceele din Bucovina* », cu toată răceala pe care a întîmpinat-o în unele cercuri de la d-voastră, e fără îndoială nu numai un semn prevestitor al unor vremuri mai bune, ci și un început faptic al luptei pentru o educație firească, fără de care un popor n-are viitor. Măcar numai pe 2—3 inși să fi convins această broșură despre imensa stricăciune pe care o aduce cu sine sistemul bilingvismului — și tot e mare cîștig. Aluatul începe să se dospească și, din parte-mi, am convingerea că lucrurile bune, care la d-voastră s-au îmfundat adeseori pe neașteptate, vor ajunge, în sfîrșit, cel puțin pe teren școlar, să se afirme.

Credința aceasta mi-am cîștigat-o urmărind evoluția școlii d-voastră în ultimii ani. Cine nu vede nimic mare în întemeierea « cercului profesorilor secundari români », în cercul învățătorilor români, în secția românească a școlii normale de băieți din Cernăuți și a celei de fete deschise în toamna trecută — acela anume nu vrea să vadă lucrurile bune care sînt. Acțiunea de naționalizare a învățămîntului,

la d-voastră merge cu pași repezi, în comparație cu trecutul apropiat chiar ¹. E acesta un timp de reculegere și de reconfortare pe teren cultural, cum în Bucovina de mult n-a mai fost. În tendințele învățătorimii, pe care le cunosc în parte din « Școala », văd manifestațiuni serioase, care îndată ce îl agită pe cineva, nu mai pot rămîne numai pe hîrtie, ci își fac drum și în viață. Din școlile normale românești și de sub mîinile d-lor profesori universitari Sextil Pușcariu și Iancu Nistor e cu neputință să nu iasă în viitor oameni cu o busolă românească sigură — și nădejdea mea e că aceste elemente vor îmblînzi și asperitățile vieții politice atît de decăzute în Bucovina, asperități pe care numai o conștiință națională bazată pe o cultură națională pozitivă le poate șterge de pe suprafața vieții d-voastră publice.

Deși, din nefericire, nu pot zice că cunosc Bucovina din intuiție proprie — am petrecut abia vreo trei zile într-însa, înainte cu vreo șase ani — totuși mi-am format credința, care nu cred că mă înșală, că grație tocmai momentelor amintite, cercul învățătorilor și acela al profesorilor întărindu-se din zi în zi, se vor impune ca niște factori culturali decisivi în lupta pe care neamul nostru o duce acolo.

Ah, dacă am avea noi numai jumătate acea posibilitate de a ne dezvolta, pe care o aveți d-voastră ! D-voastră puteți înființa școli primare românești cîte vreți, — la noi s-au închis în ultimii ani mai multe școli românești, iar cele care au rămas în funcțiune gem sub povară omorîtoare a unei limbi străine care ni se impune cu forța într-o măsură exorbitantă. D-voastră dacă Veți voi în adevăr, puteți româniza patru școli secundare, care sînt aproape suficiente pentru numărul d-voastră, — noi abia putem susține pentru un număr de cincisprezece ori mai mare ca al d-voastră, patru licee românești mici și sărace. D-voastră aveți un număr de profesori universitari care servesc pe față și cu demnitate interesele culturii românești, — noi sîntem cu desăvîrșire lipsiți de așa ceva. D-voastră aveți « Fondul religiosar », de care trebuie să *voiți* a Vă folosi, noi n-avem decît « sărăcia și nevoile și neamul ».

Credeți-mă, nu depărtarea de la Sibiu la Cernăuți mă face să văd astfel lucrurile, ci însăși realitatea. D-voastră aveți atîtea și atîtea lucruri bune și sînteți acolo atîția oameni

de inițiativă — Vă lipsește doar încrederea în forțele proprii pentru ca lucrurile să ia o dezvoltare sănătoasă rapidă.

Oricît de multe și de întemeiate critici Vi s-ar aduce — mă gîndesc la articolele din « Luceafărul » ale prietenului meu Gheorghe Stoica —, pe mine n-o să mă poată convinge nimeni că D-voastră, peste un sfert de milion de români, Veți muri — afară doar de cazul cînd înșivă ați voi-o aceasta —, ceea ce nimeni nu poate presupune.

Dacă d-voastră ne-ați cunoaște mai deaproape pe noi cei din Ardeal, ați ajunge să Vă convingeți mai întîi despre puterea care zace în d-voastră înșivă și n-ați vorbi despre noi într-o formă disprețuitoare pentru d-voastră. Cunoscînd mai bine necazurile noastre, Vi s-ar întări voința — acea putere fără de care nu există nicăieri biruință.

Vă rog să primiți aceste cuvinte ca mărturisirile unui frate, care își face remușcări că nu Vă cunoaște mai bine, dar care, în schimb, se oferă a Vă face orice servicii i-ați cere.

Al d-voastră sincer stimător

Dr. Onisifor Ghibu

Sibiu, 15 ianuarie 1913.

¹ În legătură cu relațiile pe care le-a stabilit cu oamenii de școală din Bucovina, a se vedea: O. Ghibu, *Pentru o pedagogie românească*, E.D.P., 1977, p. 74—89. « Acțiunea de naționalizare » la care se referă el are sensul de orientare în sens național-cultural a predăr .